

בעזרת ד' יתברך

קובץ יסודות וחקירות השלם

ביאור דינים ומושגים, גדריהם והחקירות שבהם

כולל את כל הנושאים שנדפסו בכרכים א' וב' בתוספת מאות נושאים חדשים
והכל מסודר בסידור חדש ע"פ האלף בית לתועלת המעיין

נלקט ונערך בס"ד
ע"י אחיקם קשת
שנת ה'תשס"ז

ובסופו החיבורים: לקט חקירות, סוגי הסברות, סוגי החקירות, לשיטתם

להערות ובקשות ניתן לפנות לאחיקם קשת 4102551-050, רבי עקיבא 19 נתניה 42447.

© כל הזכויות שמורות לעורך.

בס"ד

טבת תשס"ד

ישיבת
מרכז
הרב

YESHIVAT
MERCAZ
HARAV

מיסודו של מרן הרב
אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל
Founded by Harav
Avraham Y. Kook

מכתב ברכה

הובא לפני חיבורו של תלמידנו היקר גריס באורייתא תדירא ר' אחיקם קשת שליט"א, אשר זכה לרכז ולסדר ממשנתם של רבותינו ראשונים ואחרונים בסוגיות רבות בש"ס, בריכוז תמצית החקירות בשפה ברורה דבר דבור על אופניו, מסודר בראשי פרקים. בנוסח מקורי, ועמל רב ובקיאות רבה נצרכה לו ע"מ לברך על המוגמר. ובעז"ה יהיה זה לתועלת רבה לעמלי התורה, והריחו מראה מקום ליסודות רבים בסוגיות בש"ס, והריחו חכמה ומלאכה כאחד. ולא באתי אלא לברכו שיוסף כהנה וכנהנה בעמל התורה וביאור השיטות, מתוך מנוחה ושלוה, וימלא הקב"ה כל משאלות לבו לטובה, להתבשר בבשורות טובות וישועות לפרט ולכלל, ולהגדיל תורה ולהאדירה.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה

הרב אברהם שפירא

הרב צבי יהודה (בן דור) 12
ת.ד. 5010 ירושלים, 91050
טלפון: 02-6524793
פקס: 02-6540356
12 Harav Zvi Yehuda
Street, P.O.Box 5010
Jerusalem, 91050
Phone: 02-6524793
Fax: 02-6540356
www.mercazharav.org.il
mercaz@012.net

זלמן נחמיה גולדברג

חבר בית הדין הרבני הגדול

ראש כולל "דעת משה" - סדיגורה

ב"ה יום ג' כסלו תשס"ה

הראוני כבוד הרה"ק הגאון אהרן לייב

ה' אחיקים קטת שליטון
 חימוך יפה אפ"ם נצ"מ ד"ר ש"י קובץ יסודות וחקירות ..
 וכן אפ"ם איש טגור כ"ל"מ הרבנים אשר למצואו הראשונים
 ובעיקר באחרונים דפיני סקולר וחזקת וכן בירט
 ומילין והגפוי כל חלקי החזקת וז"ל חכמתו זמנה
 לו להגפוי תמליל בצמיהם דלשון קצרה ומצויקת
 והשני מוצית יא עולה שלמפוי הצמיהם במקורם לענין
 חזרה דפיך קצרה וכן עולה שלמו למפוי וז"ל יפי
 הספוי ודינו שלפיטימ לדרי מקפניק הצמיהם
 והינו למעלות וכן אפ"ם וז"ל ע"ה המהיר
 שיפכ הקפה למטין ולכיוון צ"ח נסת צמיהם
 נבואת דצופ פציה למעלה הרבנים

הבוגר לכבוד התורה ולמנוחה וצמיהם דלמה:

שלמו נחמיה גולדברג

הרה"ג אביגדור נבנצל שליט"א
רבה של ירושלים העתיקה

דב"ר ר' אברהם ברוך טע"ה ירושלים ע"ק תשפ"א

אפקט חלול אצל כלל המצוללבים, אכרבי הקקט אלו ערך הווי אחרת קטל טיילא,
והם טאלים יסודות גדולים וחקרי הלכה ופירושים מצניני גקרי המצוות, וקטעי
סיקור וברמות. הספר הוא רב טוג אכרבי 'טראן, והמתפר טיילא עתה וטוח
אזרוק אכרבי טוחן איך אכרבי.
הקב"ה יצבו אכרבי על התורה ועל המצוות, ולהחיות תורה בטרען, אים זכום אים מתקנים,
כי אן האקדט הם יוצאים, אן תלמי האור דעה, כב"א,

צוהר צער חני
אכרבי (ערב)

ר' נחמיה אומר הוי כונס דברי תורה כללים, שאם את
כונסן פרטים הן מוגעין אותך, ואין את יכול לעמוד בהן
(מדרש הגדול דברים לב-ב).

כמה טובה עשו לנו בעלי א סופות . . . שאל מלא הם
נשתכחה תורה מישראל (פלא יועין ערך אסיפה).

ידעת תשוקתי להיות רגיל בספרי הכללים . . . הם אינם
קשים לקניין ומועילים בהכללתם. וכבר העיר ע"ז בשל"ה
בחלק תורה שבע"פ (אגרות הראי"ה ח"ב תרצג).

הקדמה

הגרמ"א עמיאל בספרו המידות לחקר ההלכה (מבוא ב-ה, טו) חילק את התקופות בלימוד
התורה לתקופות הרחבה ולתקופות קיצור, לסירוגין. בתקופות הרחבה מרבים בפלפולים,
קושיות, תירוצים, ספיקות וכו', ובתקופות קיצור מסכמים את התקופה הקודמת
ומתמצתים אותה. וכך חילק את התקופות השונות: המשנה והגמרא - הרחבה, הר"ף
והרמב"ם - קיצור, הראשונים - הרחבה, הטור והשו"ע - קיצור.

וכך, בדורנו, שספרים רבים גדושים בחקירות וחילוקים בנוסח הישיבות, דהיינו הרחבה, יש
מקום לחיבורים שיתמצו ויסדרו את היסודות העיקריים, בבחינת "בא והעמידן על אחת",
דהיינו קיצור (מאותו הטעם מובן מדוע נתרבו בדורנו ספרי מראי מקומות ומפתחות). כזה
הוא הספר שלפנינו, שלא בא לחדש, אלא מתמצת ומסדר חקירות ושיטות הראשונים
והאחרונים בהן אנו רגילים בלימוד העיון - "אנא לא חכימנא אנא ולא חוזאא אנא ולא
יחידאא אנא אלא גמרנא אנא וסדרנא אנא" (פסחים קה:).

ובמיוחד חשובה מלאכה זו בדורנו, בו אנו מרבים בלימוד העיון לחקור חקירות ולחלק
חילוקים, דהיינו כח ההפרדה וההפרטה, ולכן חסר לעיתים הכח הנגדי - כח האיחוד
וההכללה - לקבץ את היסודות ולבנות מהפרטים כללים.

יהי רצון שהחיבור יועיל ללימוד, וכדברי הגרמ"א עמיאל בהמשך דבריו שם (ב-י) שדווקא
מתוך הקיצור באה ההרחבה, שחיבורי הקיצורים מועילים לסדר את היסודות, ובעזרתם
מתעורר כח הפלפול, הקושיות והתירוצים.

מודה אני לפניך ד' אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ויהי רצון מלפניך שלא יארע
דבר תקלה על ידי וישמחו בי חברי.

תודה לכל השותפים בהכנת הספר ובהפצתו - כל אלה שתמכו, העירו, יעצו, הגיהו והפיצו
את הספר, ובמיוחד ליונתן ויסנברג, אריאל בן דוד, אלחנן אלגרוד, אלי ישראלי, יהושע
משיח ומשה אשכנזי. יהי רצון שיזכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, וימלא ד' כל
משאלות ליבם ברוחניות ובגשמיות לטובה במהרה.

כמו כן אודה לכל מי שיוסיף להעיר ולהגיה.

מבוא

מטרות הספר

ספר זה מבאר דינים ומושגים למדניים, ומלקט ומסדר את גדריהם ואת החקירות שנאמרו בהם. הספר נערך באופן שישנן כמה דרכים להשתמש בו, כך שכל הלומד בעיון יכול למצוא בו את מבוקשו:

(א) הרוצה לברר פרט מסוים, כגון חקירה, חילוק או יסוד - יוכל למוצאם בקלות ולהבינם בצירוף מראי מקומותיהם.

(ב) הרוצה ללמוד נושא שלם בקצרה, למשל כהקדמה לסוגיא הנלמדת ולנושאים המדוברים בה - יוכל לקרוא במהירות ערך שלם מתחילתו ועד סופו.

(ג) הרוצה לסכם סוגיא לאחר שסיים ללמוד אותה בעיון - קריאת הערך כולו תועיל לו לסדר את השיטות השונות, לחדד את ההגדרות, ולבדוק אם לא חסרות לו נקודות שונות בסוגיא. וכידוע שקשיים רבים בלימוד נוצרים מחוסר סדר בלימוד, ויש להמליץ על כך בדרך דרוש את מאמר הגמרא (תענית ז: בסופו) אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל - בשביל משנתו שאינה סדורה לו.

(ד) ומהמטרות החשובות ביותר - ספר זה נערך באופן שיועיל ללומד לחדש חידושים, לקשר בעצמו בין גדרי הדין לבין פרטיו, לתלות מחלוקות וספיקות אלו באלו, ועוד. למשל, בכל ערך, בסעיף "פרטי הדין" מובאים דינים שיש להם שייכות לגדרים ולשיטות שמובאים בסעיף "מקור וטעם", והלומד יוכל לקשר זאת בעצמו. כמו כן צוינו מאות רבות של הערות בתחתית העמוד, שמפנות את המעיין לשיטות ולדינים נוספים שיכולים להתלות בנושא המדובר (למותר לציין שהרוצה ללמוד רק את עיקר הנושא אינו זקוק לעיין בהערות אלו, שכן הנושא העיקרי הובא תמיד רק בחיבור עצמו ולא בהערות), כך ש"יותר ממה שכתבת לפניכם יש כאן".

כללים לשימוש בספר

השתדלנו לרכז בספר זה את עיקרי הנושאים הלמדניים, ואף נושאים שאינם מסדרי נשים ונזיקין (כגון: חלה, מלאכת מחשבת, קרבן פסח, וחציצה). עם זאת ברור שלא יכולנו לכלול בחיבור זה את כל הנושאים כולם, ועם הקורא הסליחה.

נעשה מאמץ לחלק את הערכים באופן שכל ערך לא יהיה ארוך מידי, שלא להלאות את המעיין. לקורא המעוניין להרחיב את הנושא - הוספנו בסוף הערך את הסעיף "ערכים קרובים", שמפנה לנושאים הקשורים לנושא המדובר. כך, למשל, הלומד את נושא "נזיקין" ימצא בסופו הפנייה גם ל"נזיקין בהקדש", וכן הלומד את נושא "הקדש" ימצא בו הפנייה לערך זה.

על מנת להקל על החיפוש המהיר, הערכים סודרו ע"פ האל"ף בי"ת, נושאי הסעיפים נרשמו בשולי העמוד, ודיבורי המתחיל הודגשו. בנוסף לזה, כדי למנוע מהמחפש דפדוף מיותר, דינים השייכים לשני נושאים הובאו בשני המקומות. למשל, גדרי קטן בגוי הובאו גם בערך קטן וגם בערך גוי. וכן דיני קים ליה בדרכה מיניה כאשר העבירה נעשתה באונס הובאו גם בערך קים ליה בדרכה מיניה וגם בערך אונס.

מראי המקומות נכתבו בסוגריים ובכתב קטן, בשביל להקל על שטף הקריאה. כמו כן דעות יחיד הובאו בסוגריים כאלה. גם כאשר הבאנו כמה וכמה דעות בדין מסוים, ציינו בסוגריים אלו מן הדעות ידועות יותר, כדי שהלומד ידע להבחין בין דעה מקובלת יותר לבין דעת יחיד.

כל ערך מחולק לסעיפים שונים המצוינים בשולי העמוד. הסעיפים העיקריים הם:

(א) "הגדרה" - תמצית הדין,

(ב) "מקור וטעם" - מקורו, טעמו והחקירות שחקרו במהותו, וזהו הסעיף היסודי ביותר,

(ג) "פרטי הדין" - כמובן שלא הבאנו את כל פרטיו של הדין, שהרי אינם יכולים להיכלל במסגרת חיבור זה, אלא הבאנו רק את הפרטים היסודיים ואת אלה שיש מהם נפק"מ להבנת גדרו של הדין,

(ד) והסעיף האחרון - "ערכים קרובים" - מראי מקומות לערכים הקשורים לערך המדובר.

בנוסף לסעיפים אלה, בכל ערך ישנם סעיפים נוספים השייכים לעניין המדובר.

כללים לציוני מראי המקומות

(א) הקפדנו לא להסתפק במראה המקום, אלא להביא את תמצית העניין כדי שהקורא יוכל להבינו בלי לחפש בספרים שונים, כדברי הפלא יועץ סוף ערך אסיפה.

(ב) במקרים רבים ציינו כמה מראי מקומות לספרים שונים. הם נועדו למי שרוצה להרחיב, מי שאין בידו חלק מהספרים, או מי שמעדיף את סגנונו של ספר מסוים. אך כמובן שבדרך כלל המעיין יוכל להסתפק רק באחד ממראי המקומות.

(ג) העדפנו לציינ את מראי המקומות לספרי האחרונים המאריכים יותר בנושא, אע"פ שהיו ספרים שקדמו להם וכבר דנו בו בקצרה. ובפרט שהאחרונים עצמם מביאים בדבריהם את הראשונים.

(ד) בספרים המסודרים ע"פ סימנים, הציון מפנה לסימן ולא לדף במסכת. למשל: קובץ שיעורים כתובות ד - אות ד, ולא דף ד.

(ה) בספרים המחולקים לפרקים ולסעיפים וכד', ציינו את מראי המקום ע"י מקף שמפריד בין הפרק לסעיף. למשל: קצוה"ח לד-ד. וכמו כן בירו שלמי - פרק והלכה, ובשדי חמד - מערכת וכלל.

ו) מראי המקומות למנחת חינוך כוללים גם את סעיפי ההוצאה הישנה - לאחר הסימן, וגם את סעיפי ההוצאה החדשה (מכון ירושלים) - בסוגריים מרובעות. למשל: לד-א [ח].

ז) מראי המקומות לקובץ הערות מציינים להוצאת ירושלים (סימן וס"ק). על מנת למצוא את המקור בהוצאת תל אביב (סימנים ע"פ סדר המסכת) יש לעיין בלוח שבסופה.

ח) מראי המקומות לגר"ח סטנסיל מציינים לסימן בהוצאת מישור.

ט) בציונים לשיעורי ר' שמואל רוזובסקי למסכת מכות השתמשנו בהוצאה החדשה (תשנ"ו). חידושי ושיעורי ר' שמואל רוזובסקי למסכת נדרים נדפסו בכרך אחד שנקרא "חידושי ר' שמואל", ולכן ציינו גם לחידושים וגם לשיעורים ע"פ השם "חידושי ר' שמואל" בצירוף מספר העמוד בספר.

י) ספר המקנה המובא בחיבור אינו על מסכת קידושין, אלא על כללי מקנה וקניין.

יא) בסוף הספר הבאנו את רשימת הספרים הפחות מצויים שהובאו בספר, ואת שמות מחבריהם.

